

המאבק הנפשי בנאומו הספרותי של משה פיינשטיין.. עיון אנליטי

השם: ג'אסם רשיד חולו

הכותרת המדעית: פרופ' ד"ר

מקום עבודה: אוניברסיטת בגדאד/ פקולטת השפות/ מחלקת השפה העברית

מספר הטלפון: 07713126222

דואר אלקטרוני: jasimr.hulu@gmail.com

الصراع النفسي في خطاب موشي فنشتاين الأدبي .. دراسة تحليلية

أ.د. جاسم رشيد حلو

جامعة بغداد/ كلية اللغات/ قسم اللغة العبرية

رقم الهاتف: 07713126222

البريد الإلكتروني: jasimr.hulu@gmail.com

הקדמה:

המפגש בין הפסיכואנליזה לשלוחותיה ולכיתותיה לבין הספרות נחשב לבעייתי, אף כי לכאורה זהו מפגש טבעי ומתבקש, שהלא, כפי שאומרים כמה מהמדעים: הפסיכואנליזה והספרות עוסקות באותו חומר. הדברים האלה העוסקות בגיבוש אישיותו של האדם במסגרת גיבוש זהותו התרבותית שעשויות להיות השלכות מעניינות על הבנת הספרות, משום שראיית התפתחותו הנפשית של האדם כמשולבת בהתמודדותו עם הזהות התרבותית הייחודית של חברתו ועם עולמו הפנימי של האדם.

בחרתי לדון בשיריו של משה פיינשטיין, כי מצאתי ביצירותיו של המשורר זה מאבק גדול עם עולמו הפנימי. והדבר הזה היה ברור ברוב שיריו שמתעניינים בנושאים שונים.

מילות מפתח: מאבק נפשי, נאום, יצירות ספרותיות, משה פיינשטיין.

חשיבות המחקר: עבודת המחקר הזאת בעלת חשיבות מובהקת שנובעת מעצם מאבקו הנפשי של משה פיינשטיין, דרך יצירותיו הספרותיות.

מטרות המחקר:

1. לשפוך האור על יצירותיו הספרותיות של משה פיינשטיין.
  2. ניתוח כמה משיריו של המשורר פיינשטיין דרך ההשתמשות בפסיכואנליזה.
  3. לידיעת ההבדל בין הספרות לבין הפסיכולוגיה והקשר הסימנטי ביניהם.
- שיטת המחקר:** שיטת המחקר היא אנליטית, ולרוב היא אנליטית סמיוטית, מפני שאנו מטפלים בניתוח תמונות שגדושות בסמלים ורמזים וכוללות השראות למשך את הקוראים ולהשתלט על רגשותיהם.

חומר ואובייקט: בעבודת המחקר זה, שפכתי אור על יצירותיו של משה פיינשטיין, ואיך הוא השתמש בפסיכולוגיה כאמצע לתיאור את הנאום הספרותי שלו.

בעבודת המחקר הזו השתמשתי בכמה משיריו של פיינשטיין למשל (שירים וסונטות, על סף הסוף, אל נפשי, אברהם אבולעאפיה, חלום וגורל).

משה פיינשטיין: קורות חייו ויצירותיו:

הסופר היהודי משה פיינשטיין שנולד בלארוס ב-2 באוקטובר 1896, אביו היה אברהם אשר פיינשטיין, הוא עובד כמורה ובאותו זמן הוא איש פעיל בתנועת חיבת ציון. משה פיינשטיין קיבל בבית אביו חינוך השפה העברית המודרנית. הוא נסע לארצות-הברית ב-1912 ולאחר שהוא סיים את לימודיו, פיינשטיין קבל תארים אקדמיים מאוניברסיטת הידועה קולומביה ב-1935. מאז 1917 עסק בהוראה עברית בניו-יורק ובמחיצתו של חיים אברהם פרידלנד (נשא אחר-כך את אחותו). ב-1921 הקים בניו-יורק את בית-המדרש למורים 'הרצליה' וניהלו כמעט עד ימיו האחרונים. כל הימים והשנים היה פעיל בתנועה העברית בארצות-הברית. משה פיינשטיין החל לפרסם שיריו ב"האומה" ב-1915 ומאז היה במשתתפים הקבועים בדברי-שיר ברובן ככולן של האכסניות והעיתונים העבריים בארצות-הברית, ארץ-ישראל ועוד. בנוסף על ספרי השירה פירסם קונטרסים בענייני חינוך ובית המדרש למורים 'הרצליה' שבראשו עמד. משה פיינשטיין נפטר בתל-אביב בט"ז בתשרי תשכ"ה, 22 בספטמבר 1964.

ספריו:

- שירים וסונטות עוגן (ניו-יורק, 1935).
- חלום וגורל מצפה (תל-אביב, 1936).
- אברהם אבולעאפיה: פואמה הסטורית מוסד ביאליק (ירושלים, 1956).
- על סף הסוף: שירים וסונטות מ. נימון (ירושלים, 1964). (מנחם, לודי, 1970: 44)

המאבק הנפשי אצל מ.פיינשטיין:

קובץ שיריו של מ. פיינשטיין "שירים וסוניטות" (עשרים ושנים במספר) הוא יבולו הספרותי של יותר מעשרים שנה (-1915 1935), כמעט שיר לשנה. לגבי משורר בעל-צורה כפיינשטיין הרי זה מועט מתמיה ביותר. אין זאת כי בשנות יצירתו הראשונות נשמע לאיזה צו נעלם שגזר עליו את הצמצום "סוד החיים יש בצמצום ומשגב למחשבה" ואת ההריון הממושך. ואשר על-כן שיריו אלה הם בבחינת-מה ריפריזנטטיביים, שליחי-נפש ממה שלא הובע, ממה ששקע למצולת הלב ולא מצא את תיקונו. (אברהם, אפשטיין, 1944: 181).

אולם על-גבי שטח קטן זה של ספרו הקטן נתרכזו כל נקודות האור של נפש המשורר. אתה מוצא כאן פרשיות-נפש מסויימות ותחומי-נסיון מובדלים, וסמיכותם התכופה מעלה יתירה בה: מתבהר הקו המרכזי המבריא את כלם. כי עם כל ההבדל בצורה ובתוכן שבין שירי הקובץ הראשונים לאלו האחרונים, הבדל המונח בטבע הגיל ובמדת הבגרות של הכשרון והביטוי, הרי מצע-נפש אחד לכולם, והם נתפשים כחטיבה שלמה, מאוחדה ברוחה ובטיב עצמיותה. (שם: 182)

עוד בשיריו הראשונים ("בעמק", "גחלים", "קסמי לי", "שנים לי מלילה ועוד), עם רפיפות ביטויים של אלו, שהיא טבעית לגבי מתחיל, כבר הסתמן הלך-הנפש היסודי שהלך והעמיק עם שנות בגרות ונסיון והתרקם להרגשת-עולם ולתפישת-חיים מסויימה. התבלטה הנטייה למופלא ולסתום, לסודיות ולנפשיות שבדברים. הסתמנה הראייה הפנימית, ראייה מתוך הנפש, זו של התבוננות חולמת, שאינה תובעת מסקנות ואינה מבקשת פתרונים. לא הסתכלות חיצונית ולא תפישת-נוף "יפה נפש מכל נוף", אלא תפישה לירית-סובייקטיבית, הרואה מהרהורי הלב ומדמדומי המחשבה והנאחזת יותר בשרשים הנעלמים של הנגלה ובפלא-החלום שבממש. (יוחנן, משה, 1989: 139)

הרוח בארובה הומיה ובוכיה

ושיר-נדודים, סוד החיים שירה...

גם בגחלת נפח אל נשמה,

דום תלחש לה, תפרפר על קיומה

ופתאום תגוע תחת אפרה בדממה.. גחלים (משה, פיינשטיין, שם: 19)

העולם בנוי קומתים. יש מהוויה, והקול הוא מרובה הדים. דומים החיים לגלים מתרחקים שתנועתם אינה פוסקת גם מחוץ לתחום ראייתנו. וארור האומר: מבוכה! אין החיים משחק עוור של כוחות ותנועה, של פריחה ורקבון. אין חיים מחוץ לנפש האדם, ובה ועל-ידיה, בקסם צערה ויאושה ובחסד אהבתה ואמונתה, הכל מתמלא תוך ויופי טראגי והכל מתעטף תעלומה וזוהר-חלום. (יוחנן, משה, שם: 141). גם המות הוא חלום "חלום לבן כה ונוגה ובלוי רמז קל לפתרון" כי רק לאלהים פתרונים, ואלהים אבי כל תעלומה "אלהי הצער שבפסק". חורבן האילוסיה היא חורבן החיים:

קרע האדם וזרק

גזרי צעיף התעלומה

טרף לשני גלגלים

של פלד וברזל חלודים

נפתרו החיים וחרבו גלחים (משה, פיינשטיין, שם: 20)

הוא משתמט מן הפתרון. הוא ירא את הוודאי הגמור, את נקודת ההשלמה שאין אחריה ולא כלום. נוח לו לרחף בתוך עולם של "סוד וקסם מרפאים" וטוב לו ש"ההרים הרחוקים ותכולים שומרים על פתחי האופק" ואינם מגלים את הבלימה שמאחריהם. הוא מבקש את "פלא-החידה", את גיל-התמיהה שבהתוודעות ראשונה, או את העצב הנוגה שבדמדומי-פרידה.

קסמי-לי, נערה, קסמי,

אל תקראיני לבדרך,

טוי-לי את פלא החידה

והיה לי הכל כחידה

קסמי לי (שם: 42)

פתרון לא ארצה

בעולם קסמים זה הכל מתפשט את קליפתו החמרית או את צורתו הריאלית והופך רמז וסמל. איזה עלה כמוש הנידף ברוח סתיו נעשה "פתקת-רקב שדופה", ציר-מות שלוח על כנף סופת-חורף, ואיזה "הה-הה" פליט-לילה, "בן-חזה חם" של נערה, נושא אתו גלי-גלים של חשק-חיים ולהטי-דמיון (**שנים לי מלילה**). מיטשטשים התחומים ומות וחיים נארגים במפולש זה בתוך זה כבחלום. האין פתי השלג המתרפקים ברוך ובדממה על מצבת קבורתה של הנערה, פרחי-מות, נשימות לובן של נשמה צעירה זו, שאף בחייה היתה כולה "שיר ואהבה ודממה"? (חנה, שמיר, 2004: 33)

מה טוב ודומם כאן בכנפי הצלמות.

אין רשרוש קל, אין לחש, הכל תפלה זכה

של חיי עולם, חיים ללא גבול ותכלית....

שנים לי מלילה (משה, פיינשטיין, שם: 46)

ככל משורר צעיר ער-נפש לא יכול היה, כמובן להתעלם לגמרי מן החזיונות המעציבים של המציאות החמורה, ומזמן לזמן היה נתבע על-כרחו ליש ולממש, אלא שזיקתו אליהם היא שלילת-רומאנטית. בשיר הנזכר יש גם מוטיב חברתי, מעין מחאה מוסרית כלפי תרבות-הכרך המודירנית, שהיוציאה את האדם מעולמו הקדום, עולם התכלת והדממה והפשטות הבלתי-אמצעית, והטילתו לתוך זוהמה רותחת של ברזל ועשן. מוטיב רומאנטי זה חוזר בכמה משיריו הראשונים "רזי לי", "אלם גשר וויליאמסבורג", "יהי

לכם הסער ועוד. אך לא תמיד הוא עולה יפה. המחאה שלו, עם שיש בה חום-נעורים, חסרה היא אש-פתאום וכוח כופה שבאמונה ובזיקת-נפש בלתי-אמצעית, ואין בה כדי להתיך את השאר לאחדות של הרגשה. ולשם הבלטת-ניגוד ותוספת גוון הרי היא בולטת ביותר ויוצאת דופן. רומאנטיקה מוכיחה אינה מסגולות שירתו והיא מהווה, על-פי רוב, דיסונאנצה ופוגמת ברושם הכללי של עצבות שקטה ושל אותה פרישות נוגה-חולמת, הנזקקת ואינה נזקקת והצוננת במקצת, שהיא מיוחדת לשיריו המאוחרים. (חנה, שמיר, שם: 65)

כזה הוא, כאמור, גם השיא "אלם גשר וויליאמסבורג". הגשר הענקי הזה הרועש וסוער ומנסר הוא סמל מחריד לכרך המשורג ומפולד אשר ברשת חומותיו מפרפרים לבבות נואשים ונחנקים מאווים ושאפות וחלומות והם מרחפים ערטילאיים כצללים הללו שמתחת לגשר. כבר נרמז למעלה שאין פיינשטיין נזקק ביותר למראות חוץ. צורת הגבתו היא התבוננות פנימית והגות-לב. מראה הגשר מעלה על לבו המון מומנטים, עובדות והרהורים הקשורים בו קשר אסוציאציוני. ואילו הגשר עצמו מתילם מעיניו. שערי הברזל ורשת הכבלים והפסים וזהרי החשמל לשני החופים- סמלים ורמזים הם לו לעריצות הכרך ונכלי התרבות. אך אין הוא רואה את הוד השירה היצוקה בענק ברזל זה שהפך ארג-פלאים ורקמה דקה.

יש, אמנם, שעינו נפקחת לרווחה, והוא רואה באספקלריה המאירה, ויש שראיתו נעשית חדה וקולעת והיא תופשת את זערורי הפרטים שבצבע ובתנועה, והוא יודע גם את סוד-הצירופים- לחשוף דמות חיה מתוך קוי-בליטה מועטים ולמצות את מלוא-המשמעות על ידי שרטוט דק ובהיר. בשירו "כמה מיני עצב יש", למשל, אתה נתקל בציור-סמל של עצבות הכמישה בסתיו:

פרפר מרטט ומתדפק אל השמשה

עד ייעף וישאר עומד דומם

וכנפיו שקופות זו אל זו נלחצות רועדות יחד.

“כמה מיני עצב יש” (משה, פיינשטיין, 1964: 31)

ציוריות יותר מרוכזת ויותר סוגיסטיבית אנו מוצאים בכמה משיריו המאוחרים. השיר “נתושים מלבבם, מאדם” הוא מעשה-מקשה מתוך צמצום ולחץ רב. הערפלויות שבביטוי הולמת את הסביבה המעורבלה שבאניה וביחוד את המבוכה התוהו שבנפש הנווד, החותרת ממצולת הנכר אל עצמה ואל מקורה.

כנגד זה נעשה הציור מלאכותי, כבד-תנועה ונעדר כוח-הפעלה כשהוא נאחז בחומר פרובלימאטי חזר לנפשו. פיינשטיין כתב ברוח של רומאנטיקה נפרזה. עצם המוטיבים-התנגשות בין הרצון וההרגל ותפישת המשבר העולמי בסמל של אלהות מסתאבת מחמת זקנה, אין בהם משום חידוש מצד עצמם ואף לא משום גילוי והארה חדשה מבחינת צורתם ועיבוד תכנם.

פיינשטיין לא שהה הרבה בתחום הרומאנטיקה הלוהטת, אם כי משהו מרוחה של זו-מקצבה ומהפלגת הטון שבה- נאחז לשירתו אף לאחר “שעיף מן הסער” ונטה ל “עמק הדממה”. השיר “יהי לכם הסער” הוא מעין צוואת-פרידה של מי שהגיע לנקודת-הכרעה בחשבון עולמו ונפשו. המשורר מצא את עצמו ועמד על יעודו השירי. הוא-משורר החלום, משורר היופי הגנוז שבחיי הנפש. יפה חלום האדם כשהוא רומז בזוהר מרחקים, ואילו כל מהפכה יש בה “ברקי תרמית ורעמי שקר”. בידי מתקני החיים יהפך החזון לסיר אשר ישפתו לבשל בו נזיד כבודם ולמלא תאוותם. ערכם של החיים בהם עצמם, בזרמם המתמיד, בגילוייהם יום-יום, אם גדולים ואם קטנים. (אברהם, אפשטיין, שם: 184-185). מי שלב לו יחוש במסתורין שבהם, בכמיהה שבהם לפלא: הוא יחוש בדממה היוצרת, הרוחשת בסודיותה מעבר לכל קול ולכל תנועה והמלפפת בחיוניותה את כל אבן דוממה ואת כל פרח מלבלב:

יהי לכם הסער והנשאו לכם במרכבות חשקכם הלוהט,
 ורוצצו אופניכם את קדקדי המתחרים בכם בראש כל דרך:
 אני מרכבתי הטיתי מדרככם אל העמק
 וסוסי-אשי התרתי ואשלחם לעברים.
 אני בדממה מדבר עם נפשי
 ואקשר כתרי דמעות כאבי לראש כל ניצן שלוה.

“יהי לכם הסער” (משה, פיינשטיין, שם: 52)

נוסח הפרידה אף הוא רומאנטי למדי. זה היה תשלום-מסו האחרון לתקופת העלומים שלו. מבחינת גיוון המוטיבים לא חידש פיינשטיין הרבה בשיריו המאוחרים. הוא בגר, חוג נסיונותיו והיקף תפישתו נתרחבו הרבה, אבל בעצם לא יצא מתחום אותן החוויות היסודיות שנרמזו כבר בשיריו הראשוניים ושכללן אפשר לציין אותן כהרגשת-עולם מסתורית-דתית. אלא שהשגתו נתעמקה יותר ואף ביטויו נתלכד ונתהדק הרבה (אם כי לא נשתחרר עוד מאותו רוך-יתר שנותן לפעמים לדבריו טעם-לווי של מתיקות עודפת).

שיריו האחרונים של פיינשטיין, אינם אלא המשך והרחבה רעיונית של השירים הראשונים שלו, מה שניתן תחילה כחוויה אימוציונית וכהרגשה לירית מעורפלת מתעמק אחר כך לכדי בעיה פילוסופית-פיוטית. אל תהיית הלב מצטרפת נעימה אינטלקטואלית ובמקום ההרגשה הסתומה באה הסתכלות פנימית והתעמקות של מחשבה. כל משורר מתפרנס בעיקר מרשמי ילדות ונעורים, שנעשים לו חוויות-יסוד ומראות-שתיה, לפי שהם פרי ראייה תמה, ראשונית, כשדמותו של עולם ניתנת בלי אמצעי כהתגלות. (דוד, שמעון, 2003: 16)

השיר “אל נפשי” הוא נסיון של התעמקות בסודה של הנפש מתוך חתירה אל שרשי החיים הנעלמים. נפשו של אדם-עבר ועתיד מקופלים בה כאחד. זרמי כוחות עוברים בה-מערפלי-מרחקים לערפלי-מרחקים. אין האדם בודד-הוא ארוג ברשת של חוויות, אך גם

חפשי איננו: הוא נתון בצבת של הכרח ושומה עליו לתקן את פגם הדורסת שהיו ושהיו ושהוא נושא באחריותם. (שם: 24) קול דמי אבות מקדמת הדורות צועקים בדמינו, וניגון-נפשם ההומה בנפשנו כבר גנוז בו הד מרחשי העולמות, עולמות-עתידי, המקופלים בתוכנו, מוכנים לקראת גורלם:

וכל הקולות תובעים, ותובעות העינים

ממני את תקונם

הן אלה קולות כל אבותי אשר אבדו

אלה הן העינים

ואני, האומלל, איכה אמצא תקון לכלמו?

“אל נפשי” (משה, פיינשטיין, 1954: 18)

העלם הפלאי הזה, עטור-הגורל, יצא לבקש את אבדת נפשו- את צליל-הזהב אשר לכנור דויד העתיק, שנתגלגל בסערת גלויות מארץ לארץ ונאחז בספר תהלים כתוב “על יריעת כתם אופיר בדיו של אבני-אודם מותכות בשלהבת”, שנפל בידי נכרים. וניגון שבוי זה הומה ממעמקי דורות וקורא לו מסתר-כלאו במבצר אלכזר אשר בטוליטולה וממרחב-ים בנדודי גלות, וממלא את נפשו המית-פלאים וחרדת-צפיה לקראת איזה גורל לא-נודע, לקראת סבל-בחירה. (יוחנן, משה, שם: 166) הניגון תובע, מרמז, מפלל ובוכה, האין זה בכי ידוד המשתפך תוך הספירות, בכי אב על בניו שנתפלגו מתוך קנאה והתחרות-ירווה עד כדי משטטת נצח:

אוי לי אשר לא הבינותוני, בני, ותציבו לכם גבולים

במרחביה אין סוף זה אשר פרשתי ביום ראשון,

להיות אלה לכם שטנים מחרחרי מדון.

“אברהם אבולעאפיה” (משה, פיינשטיין, 1956: 28)

אנו רואים את אבולעאפיה בראשית דרכו, צורתו לא נסתיימה עוד ומפעל חייו נרמז ולא נרמז. השיחה שבינו ובין הפליט מאפילה יותר משהיא מגלה. הפליט שנמלט משיני האינקביזיציה, למוד עוני ונסיון, מבקש לו פינת-מקלט ומחבא-צללים להוציא את שארית ימיו בתפילת צקון-לחש, אבולעאפיה מורד בצללים. הוא מבקש נצורות וגבורה ומרחב:

האש והסערה לגבורים, לנכנעים- דממה.

מה טיבה של גבורה זו? הגבורה יוצרת וגואלת היא, המצעידה לקראת אפקי-חיים חדשים, או תגבורת הרוח המיסטית, היוצרת עולם-הזיה ומחבא-דמיון, שבעצם אין הוא אלא אותו מפלט-צללים שאליו ישא הפליט את נפשו? ואף הפליט עצמו דמותו אינה מהודקת: פעם הוא נראה כזקן תשוש-כוח שנפשו עיפה לנדודים, ופעם כסמל קיבוצי של העם כולו הרואה את דרך-הצלתו בצמצום הוויתו בין הצללים. (אברהם, אפשטיין, שם: 187)

דמות זו של מקובל וחוזה, החולם חלום גאולה ומשיחיות, קרובה יותר לנפשו של המשורר מזו של הפילוסוף קר-ההגיון, שראה את האדם ועולמו "קו בטל במסכת אין סוף". ואשר על כן תפש אותו תפישה חיצונית-פורמאלית, תפישת אידיאה, מבלי לחדור אל חידת האדם, זה שנשא את הבלימה בנפשו ואשר מבעד להארמוניה ההנדסית שלו שופעת טראגיות של בדידות מוחלטת. פיינשטיין, כאמור, הוא בעל הרגשה דתית, ואליהו של שפינוזה "אלהי המסקנות", זר לרוחו. אליהו הוא "אלהי הצער שבפסק", אלהי ממעל ולא אלהי מתחת, אשר אל כנף חמלתו וחסדו ימלט האדם בהתעטף עליו נפשו. (קרסל, גצל, 1967: 194)

החלום ושברו, גורלו הטראגי של האדם להיות שואף ועורג לאשר לא-יושג ופרפורי מאמציו הנושאים בתוך מסגרות ההכרח. נושא זה שניתן בשיר האחרון בצורה כללית-פרובלימטית של מבוך הדור, משמש גם עיקר תכנה של הפואמה "חלום וגורל", אך בצורה יותר אינטימית, אישית-אינדיווידואלית ולפיכך גם יותר חיונית, כחוויה בלתי-אמצעית. המשורר נגע כאן בעצם המציאות, בעובדה, בפרשת-חיים רוטטת. הוא מתאר אהבה

ספונטאנית עמוקה הרת אושר ויגון אין-קץ של שתי נפשות תאומות שמצאו זו את זו לאחר גלגולי-נסינות קשים בעבר ונתקרבו מתוך הכרה תחילה בהכרה הפרידה, הכרה המוסיפה חריפות-משנה והוד-יופי של טראגיות לרגעי הפגישה הקצרים. "פחד עבר" של הרגל וחובה מעיק על רוחם והורס בכבדו את ארג-המשי אשר לחלום אשרם, זה ההולך ומתקרב בהכרח גורל אל סופו. (שם: 196)

מענין הדבר. דוקא כאן כשהענין הוא **נסיין-נפש** עמוק ונסער באים הדברים במין שקט ריזיגנאציוני כשהם מעולפים קורי עצב וחלום דוגמת קורי-הצחר של שלהי קיץ. הטון כולו מעומעם, מעודן, ספוג אורות וצללים. גם גיל ההתוודעות הראשונה וגם כאב-הענות מתוך הרגשת-גורל, הכל בא מזוקק-קול כאילו עטוף בשיראין. לא קול ענות רצון ולא פרץ-ביטוי של רגש, אלא שיח-לב וצקון-לחש. הציריות הלשונית המעודנה ומלאכת הרקמה הדקה של צירופי רגש ומחשבה מאפילות בשפען על סערת הנפש. דומה שהמשורר רצה להשרות עלינו את קסמי "החלום" יותר מאשר את חרדת "הגורל".

כנפי אהבה זכות דאו

ובלטף קל העירו את נצני דממה.. "חלום וגורל" (משה, פיינשטין, 1936: 11)

מחרוזת של זכרונות ושפך-שיח, שורת מונולוגים המחוברים על-ידי תיאורי-אגב והרהורי-רעיונות של המחבר. הדבר מתרחש באניה המפליגה בים האטלאנטי- עולם קטן וסגור מתנועע תוך מרחבי אין-סוף. ובתוך עולם קטן זה נקודה קטנה- זוג של נאהבים המרוכזים בתוך עצמם לבלתי ראות את אשר מסביב להם: את הנוסעים בני דתות וגזעים שונים ואת משחק היחסים שביניהם, המהווים כרגיל באניה תמונה מנומרת-צבעים. כל זה נעלם מעיניהם (וגם מעיני המשורר), והם מפליגים על כנפי אהבתם כבתוך חלל ריק. הפרטים המועטים המהווים כעין מסגרת לפואימה הם: משק המוטרים והמית הגלים מתחת, ונצנצי סחר, עיש ווינוס ממעל- סביבה אורירית למדי. (ברזל, הלל, 1985:122)

מה חידש פיינשטיין בפואימה זו? הארג הלשוני והציורי הדק שכבר ציינו למעלה, ברקו הרעיונות היפים המזדהרים פה ושם ואף עצם הנושא של אהבה גורלית- בכל אלה אין עדיין כדי למלאות חללה של פואימה גדולה המשתרעת על שמונים עמוד. שירה אמיתית היא קודם כל שירת חיים, כלומר: כל שיש בה מגילוי היופי הגנוז שבחיים, מן היסוד האנושי-נצחי שבהם. מה ערך שירי קיים ואיזה גילוי יופי יש בה בפואימה שנותנים לה את משקלה הראוי לה לגבי כמותה?

מה שיש לציין ראשונה הוא **כנות הרגש**, רטט-הלב החי, עם כל העדינות הערפלית המצעיפה את פני הדברים ושיש בה לפעמים גם מן הרוך הסנטימנטאלי, הרי תוסס כאן צער נאמן, עמוק, אנושי-הומה, צער כבוש-ריזיגנאציוני שנתמצא מתוך סערת-נפש וכאב-ענות והפך ארג-שירה, (שם: 126) יש קטעים המרעידיים בתחום היגון שבהם:

מי צוה לכוכבים רעוד ובכות בלילות?

שלמה נטף כאב מכל חרוז של קיטס

לשני לבבות דכים בעזובת זוית?

אבו! משי-היקר טוית ממדוה לבך,

“חלום וגורל” (משה, פיינשטיין, שם: 28)

היגון האוכל את שני הנאהבים והמתגבר והולך מדי קרוב האניה אל נמל חדש המרחיקם מן המזרח, בו פרח גיל-אשרם, והמקרבם אל חוף אמריקה, נמל אחרון להם וסוף לחלום אהבתם, מתרומם לכדי סמל כללי, סמל החיים הנוטים תמיד מערבה לקראת “נמל אחרון אפל” שאין ממנו חזרה עולמית.

מפליגות ספינות בימים ובנמלים עוגנות

פרוק או טעון שם סחר. אף ספינת חיים ככה.

אך היא לא תפרוק מאום, היא יודעת טעון וטעון

מה בצע והספינה את ארחה לא תשנה

ולנמלי מזרח אורים לעולמי עד לא תשוב.... “חלום וגורל” (שם: 29)

החיים אינם אלא שלשלת של הזיות, הנסתר והנגלה גם יחד. ואיזו הזיה טובה יותר, אהבה לא-באה או חשק שנתמלא? והאהבה מהי? השלהבת הקדומה של אדם וחווה נתפוצצה בדורות שבאו לשביבים בודדים וזעירים. אולם עוד תנחומות אל עם המשורר. גם בדברי היאוש המרים חותרת נעימה מעודדת של חיוב החיים. הוא מקבל את החיים על יגונם וסבלם, על חלום-ההזיה ואימת הגורל שבהם וזהו הקו החיני השני שבפואימה. אם החיים כולם הזיה הם, כנגלה וכנסתר שבהם, ברוך יהיה החלום וברוכה הזווית האהבה! היש חסד גם בצער, ויופי ברגעי פרידה, יש נצחיות גם בחלוף. אהבה שאין עמה השלמה (ואולי דוקא כשאין עמה השלמה) אינה חולפת מבלי שתשאיר רושם עמוק בנפש, (אברהם, אפשטיין, שם: 190-191) החי כזכרון מתמיד בגנזי רוחנו ומזהיר ביופי רחוק אידיאלי:

בת רגע וחלוף

רק פגישת דם ובשרים, לא כן כי תשק נפש

רעותה. פגישת עד צבת-חיים לא תנתק

הנפשות לא תדענה מצר גוף וגבולים

“חלום וגורל” (משה, פיינשטיין, שם: 30)

שירתו של פיינשטיין היא שירת האדם העצוב, לפעמים בעל הרוח העגומה ורוב שיריו הם מונולוגים של המשורר עצמו. פיינשטיין כמשורר, הוא קרוב אצל עצמו ונפשו-מרכז עולמו. זיקתו אל העולם הנגלה, אל שאונה והמונה של המציאות היתה זיקה שלילית מתוך פרישות רומאנטית, פרישות מופשטת ונאצלת ביותר שלא תמיד היינו מרגישים מאחריה אותו כובד של נסיון וסבל שהפרושות היא מיצויו העליון, כדממה זו שלאחר הסער. היה תמיד שרוי בצל החלום והחיים היו לו רקמת חזון. אולם בשיריו האחרונים חל משהו.

נבעה פרץ בארג ההזיה שלו. עדיין הוא מנסה לאחות את קרעי חלומו, אך עצם החלום נשתנה, לא ארג מופשט וערפלי אלא הד-חיים רוטט, פרי נסיון וסערת נפש.

המסקנות:

1. ברוב שיריו שי פיינשטיין אנו מוצאים פרשיות-נפשו של המשורר הזה.
2. בשיריו הראשונים של פיינשטיין הסתמן הלך-הנפש היסודי שהלך והעמיק עם שנות בגרות ונסיון והתרקם להרגשת-עולם ולתפישת-חיים מסויימה.
3. פיינשטיין רצה לומר שאין חיים מחוץ לנפש האדם, ובה ועל-ידיה בקסם צערה ויאווה ובחסד אהבתה ואמונתה.
4. המשורר לא יכול להתעלם לגמרי מן החזיונות המעציבים של המציאות החמורה, ומזמן לזמן היה נתבע על-כרחו ליש ולממש.
5. אנו מוצאים מתוך שיריו של פיינשטיין מעשה-מקשה מתוך צמצום ולחץ רב.
6. כמה משיריו של פיינשטיין כתובים ברוח של רומאנטיקה נפרזה, אין בהם משום חידוש מצד עצמם ואף לא משום גילוי והארה חדשה מבחינת צורתם ועיבוד תוכם.
7. פיינשטיין הוא משורר החלום, משורר היופי הגנוז שבחיי הנפש.
8. בכמה משירי פיינשטיין מצטרפת נעימה אינטלקטואלית ובמקום ההרגשה הסתומה באה הסתכלות פנימית והתעמקות של מחשבה.
9. השירים שלו הם נסיון של התעמקות בסודה של הנפש מתוך חתירה אל שרשי החיים הנעלמים.
10. בכמה משירי פיינשטיין אנו רואים שורת מונולוגים המחוברים על-ידי תיאורי-אגב והרהורי-רעיונות של המחבר.

המקורות:

1. אברהם, אפשטיין. (1944), מקרוב ומרחוק. פרקי מסה ובקורת, אוהל, ניו-יורק.
2. ברזל, הלל. (1985), מקראה בשירה העברית החדשה, עם עובד, תל-אביב.
3. דוד, שמעון. (2003), שירי מ. פיינשטיין האחרונים, כותר, תל-אביב.
4. חנה, שמיר. (2004), מ. פיינשטיין בשיריו, עם עובד, תל-אביב.
5. יוחנן, משה. (1989), ספרות עברית יפה, דביר, תל-אביב.
6. מנחם, לודי. (1970), משה פישטיין, סופר פורה, דביר, תל-אביב.
7. משה, פיינשטיין. (1956), אברהם אבולעאפיה. מוסד ביאליק, ירושלים.
8. ----- (1954), אל נפשי, מוסד ביאליק, ירושלים.
9. ----- (1936), חלום וגורל, מצפה, תל-אביב.
10. ----- (1964), על סף הסוף, מ.ניומן, ירושלים.
11. ----- (1935), שירים וסונטות, עוגן, ניו-יורק.
12. קרסל, גאל. (1967), לכסיקון הספרות העברית בדורות האחרונים, ספריית פועלים, תל-אביב.

الصراع النفسي في خطاب موشي فنشتاين الأدبي.. دراسة تحليلية

ملخص البحث

موشي فنشتاين وبالرغم من كونه مقل بالكتابة لكن تلك الكتابات كان لها الأثر الكبير في الوسط الأدبي. والصورة الواضحة بتلك النتاجات هي ولوج الشاعر الى باطن شخصيته، وأحيانا نرى فنشتاين كأنه طبيب نفسي يعالج مريضه عن طريق تلك النتاجات. هذا الموضوع أثار فضولي للغوص في خفايا قصائد فنشتاين والوقوف على طرق تحليله لتلك القصائد.

فنشتاين تعامل مع العالم الداخلي لبطل النتاج أو القصيدة، كذلك تعامل بكل رومانسية مع تلك القصائد. تلك الرومانسية تكون ممزوجة أحيانا مع عالم البطل الداخلي، حيث نرى خلجات ذلك البطل ظاهرة بين سطور القصيدة. فمثلا قصيدة (الى نفسي)، والتي تعتبر من أجمل قصائد فنشتاين نرى في تلك القصيدة أنها محاولة للتعلمق بأسرار النفس من خلال الولوج الى جذور خفايا الحياة التي فيها. نفسية الإنسان في الماضي والمستقبل تكون حاضرة أيضا سوية. في قصائد فنشتاين يكون العالم الروحي للبطل هو محور القصيدة من بدايتها الى آخرها. وهذا العالم الروحي يكون هو المحرك لتلك القصيدة والذي يسير بقارئه الى المكان الذي يحدده الشاعر. لقد أبرز فنشتاين الأفكار الجميلة لقصائده من خلال الحوار الداخلي للشخصية (المونولوج)، هذا الحوار والذي يعتبر طريقة أخرى للغوص في النفس البشرية. الكلمات المفتاحية: صراع نفسي، خطاب، نتاجات أدبية، موشي فنشتاين.

